

HATIR TAŞIMASI

CELİK AHMET ÇELİK

1- Hatır için de olsa taraflar arasında “yolcu taşıma” ilişkisi kurulmuştur.

Hatır taşıması, taşıyanın, yakını olsun olmasın herhangi bir kimseyi taşıtına bindirip, ücret almaksızın bir yerden bir yere götürmesidir. Her ne kadar 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 87.maddesinde hatır taşımacılığı genel hükümlere tâbi kılınmış ise de, Yargıtay görüşleri ve genel kanı, hatır taşıması da olsa taraflar arasında “yolcu taşıma” ilişkisinin kurulduğu yönündedir.¹

Bize göre de, karşılıksız da olsa, bir kimseyi taşıtına “yolcu” olarak alan sürücü veya taşımacı, onun “can” güvenliğini üstlenmiş demektir. Özellikle yakınlarını, dostlarını veya kendi isteğiyle herhangi bir kişiyi taşıtına alan sürücü, aracını kullanırken **daha bir özen göstermeli** ve dikkatli davranmalıdır. Bu nedenle, ücretle taşınan yolcular hakkındaki hükümler, hatır için taşınanlara da uygulanmalıdır.

2- Hatır taşımalarında tazminattan indirim mutlaka zorunlu değildir.

Yargıtay’ın yerleşik kararlarında, hatır taşımasının söz konusu olduğu durumlarda BK.43-44 maddeleri uyarınca tazminattan belli bir ölçüde hakkaniyet indirimi yapılması öngörülmektedir.² Biz bu görüşe, her durumda ve mutlaka indirim gerekmediği biçiminde karşı çıkıyoruz; dosya içeriğine ve olayların akışına göre indirim hususu yerel mahkeme yargıcının takdirine bırakılmalıdır, diyoruz. Yargıtay’ın bu görüşümüzü destekler nitelikte kararları da vardır. Bu kararlarda “**hatır taşımalarında tazminattan indirimin mutlaka zorunlu olmadığı**, nedenlerinin karar yerinde tartışılması gerektiği” açıklaması yapılmıştır.³

3- Hatır için taşınanın kusura katılımı varsa, tazminattan indirim gerekecektir.

Yargıtay’ın indirim öngören kararlarının içeriğine bakıldığında, çoğunda hatır için taşınanın da kusura katıldığı gözlemlenmektedir. Genellikle, hatır için taşınanın, sürücünün içki içmesine veya hız yapmasına engel olmaması, içkili olduğunu bilerek taşıta binmesi durumlarında “**kusura katılım**” söz konusudur. Kuşkusuz, bu gibi durumlarda tazminattan indirim haklı ve yerinde bir uygulama olacaktır.⁴

¹ Yarg.11.HD. 25.06.2001 gün 3468-5708 sayılı kararında “Hatır taşıması da olsa, taraflar arasında yolcu taşıması ilişkisi bulunduğuna göre, taşıma sırasında meydana gelen kaza sebebiyle açılan davaya TTK.767/5 ve BK 125 maddeleri gereği on yıllık zamanaşımı uygulanmalıdır. Ancak, hatır taşımasının söz konusu olduğu durumlarda, hükmedilecek tazminattan belli bir ölçüde indirim yapılmalıdır” denilmiştir. (İBD.2003/1-212) - 4.HD.25.02.1986 gün 765-1694 sayılı kararında da , taşıyan ile hatır için taşınan arasında sözleşme ilişkisinin varlığı kabul olunmuş ve şöyle denilmiştir: “Hatır taşıması konusunda tarafların birleşen iradeleri onlar için tek yanlı bir sözleşme ilişkisi kurar. Bu sözleşmede yalnız taşıyıcı borç altına girmiş olur. Ancak taşımada kendisinin bir yararı olmadığı için bu gibi hallerde BK 43.maddesi gereğince gerçekleşen maddi zararın bir kısmının tazminat alacaklısı üzerinde bırakılması ve manevi tazminat takdirinde de bir indirim nedeni olarak kabul edilmelidir.”

² Karar örnekleri: 4.HD.10.12.1998, 7110-10054 sayılı, 15.02.1993, 11268-1215 sayılı, 23.01.2003, 9271-538 sayılı ve 11.HD.25.06.2001, 3468-5708 sayılı kararları.

³ Yarg.11.HD.15.01.2002 gün 2001/8226-2002/170 sayılı ve 20.09.1999 gün 5181-6853 kararlarında, hatır taşımalarında BK 43 uyarınca tazminattan uygun bir indirim yapılmasının mutlaka zorunlu olmadığı, ancak nedenlerinin karar gerekçesinde tartışılması gerektiği açıklaması yapılmıştır. – 4.HD.06.05.1991 gün 4009-4265 sayılı kararında da “Hatır için taşımalarda BK m.43’ün uygulama yerinin bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır” denilmiştir.

⁴ Bu konuda, 4.HD.10.12.1998 gün 7110-10054 sayılı kararında , “hatır taşımasında yolcunun yararı söz konusu olduğu için BK 43. maddesi gereğince hakkaniyet indirimi yapılması gerektiği açıklandıktan sonra, “ölen kişi, davalının (sürücünün)

4- Taşıyanın “ekonomik yararı varsa” hatır taşıması söz konusu olmaz.

Bazı hatır taşıması gibi görünen taşımalarda “çıkart ilişkisi” söz konusu olabilmekte; taşıma için ücret alınmamış olmasına karşın, bu tür taşımalar “hatır taşıması” sayılmamakta, normal “yolcu taşıma” hükümleri çerçevesinde değerlendirilmek gerekmektedir. Örneğin, bir iş gördürmek için eve veya işyerine götürülen kişiler (inşaat ustası, boya-badanacı, elektrik teknisyeni vb. ile ivedi evdeki hastaya götürülen doktor, hasta bakıcı, pansumancı) hatır için değil, kendilerinden yararlanılmak için taşınmış olurlar.⁵

5- Hatır için taşınanlar da Trafik Sigortasından yararlanırlar.

Hatır taşımaları daha önce sigorta güvencesi dışında iken, Yargıtay’ın son kararları ile hatır için taşınanların bedensel zarara uğramaları durumunda kendilerinin, kaza sonucu ölmüş iseler yakınlarının Trafik Sigortası’ndan istekte bulunabilecekleri görüşü ağırlık kazanmış; buna gerekçe olarak, 2918 sayılı KTK. m. 92’de mali sorumluluk sigortası kapsamı dışında kalanlar arasında hatır için taşınanların bulunmaması ve 1.3.1992 tarihinde yürürlüğe giren Genel Şartlar’ın 3/g maddesinde “Teminat dışı haller” arasında hatır taşımasının yer almamış olması gösterilmiştir.⁶

Hatır taşımalarının Zorunlu Trafik Sigortası kapsamı içerisine alınması gerektiğine ilişkin Yargıtay kararlarından örnekler aşağıdadır:⁷

sarhoş olduğunu bilerek aracına bindiği için BK 44 maddesi uyarınca kusura katılım durumu da değerlendirilmelidir” denilmiştir. – Başka karar örnekleri: “Desteğin alkollü sürücünün aracına binmesi kusur teşkil eder ve BK 44 madde gereğince davacıların gerçekleşen zararından indirim yapılması gerekir.” (4.HD.26.02.1998, 97/10864-98/1022) – “Sürücünün yeterinden çok alkolüne izin vermek, içkili olduğunu bilerek aracına binmek ve aşırı hızı engellemek gibi davranışlar, Dairemizin kararlaştırdığı ve Hukuk Genel Kurulu’nun 27.06.1979 gün 15/1060-1245 sayılı kararlarında belirtilen ilkeler doğrultusunda, BK 44 maddesini tamamlayan 43 maddesi uyarınca tazminatın indirimi gerektirir.” (4.HD. 12.06.1997, 2616-6538) – “Birlikte içki içtiği arkadaşının arabasına ücretsiz binen kişinin taşınması hatır taşıması türü olup, tazminattan hakkaniyete uygun bir indirim yapılmalıdır. BK m.43,44 ” (19.HD.12.02.1993, 92/4836-93/6948) – Davacıların ölen çocuğu, davalının aracına onun ehliyetsiz olduğunu bilerek binmiştir. Böyle tehlikeli olduğu belli bir otomobil yolculuğuna çıkılması doğru olmayan bir davranıştır. Bu durum gözetilerek, BK 43 ve 44/1 maddeleri gereğince maddi tazminattan uygun bir indirim yapılması gerekir.” (4.HD.15.02.1993, 91/11268-93/1215)

⁵ Bu konuda 19.HD.12.10.1993 gün 11883-6462 sayılı kararında “Hatır taşımacılığının söz konusu olabilmesi için taşıyanın bu taşıma nedeniyle ekonomik bir yarar elde etmemesi gerekir. İnşaatında çalıştırmak üzere götürdüğü ustayı ücretsiz olarak kendi aracıyla taşıyanın ekonomik yararı bulunduğu kuşkusuzdur” denilmiştir. - HGK 27.03.1996 gün 85-214 sayılı kararına göre de “Davalı şirket tarafından düzenlenen toplantıya görevli olarak çağrılan ve bu şirketçe gönderilen araca binen davacı, eğer görev nedeniyle taşınmışsa, davalı şirketin hatır taşımacılığı savunması kabul edilmemelidir.” – 4.HD. 11.11.2002 gün 7658-12716 sayılı kararında da “Davacı, içinde bulunduğu aracın malikinin isteği üzerine yeni alınan bu aracın denetimi için bulunmaktadır. Bu nedenle olayda hatır taşımacılığı yoktur. Mahkemece, hatır taşımacılığı kanıtlanmadığı halde, bu yönde indirim yapılmış olması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir” denilmiştir.

⁶ Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası) Genel Şartları adıyla 1.3.1992 tarihinde yürürlüğe konulmadan önceki Karayolları Trafik Kanununun Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları’nın “Teminat dışında kalan haller” başlıklı 3. maddesinin (g) bendinde “Hatır için karşılıksız taşınan veya motorlu aracın hatır için kendilerine verilen kimselerin bir trafik kazasında yaralanmaları veya ölmeleri sebebiyle işletene karşı ileri sürülecek talepler” için Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortasına başvurulamayacağı hükmüne yer verilmiş iken, 1.3.1992 tarihli Genel Şartlardan bu hükmün çıkarıldığı görülmektedir. Bu bakımdan, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 5.4.1995 gün 11-689 E. 274 K. sayılı olumsuz kararına karşın, 4. Hukuk Dairesinin 18.11.1998 gün 6709-9041 sayılı, 11. H.D. nin 24.12.1996 gün 8642-9101 sayılı ve 30.5.1996 gün 1511-3935 sayılı kararları doğrudur, yerindedir.

⁷ Hatır taşımalarının Trafik Sigortası kapsamı içerisinde olması gerektiğine ilişkin ilk olumlu görüş, Sn. Gönen Eriş’in Yarg. HGK. 5.4.1995, 11-689 E. 274 K. sayılı kararına koyduğu Karşı oy yazısında yer almış olup, özlü ve açık anlatımı nedeniyle burada yinelemeyi yararlı buluyoruz : “Bir motorlu aracın işletilmesi, bir kimsenin ölümüne veya yaralanmasına neden olursa, motorlu aracın işleteni, bu eyleminden sorumlu olur. İşleten, bu sorumluluğun karşılanmasını sağlamak üzere “mali sorumluluk sigortası” yaptırmak zorunluluğundadır. Bu sigortaya, zorunlu mali sorumluluk sigortası ve yaygın deyimle “trafik sigortası” adı verilir.

Görülüyor ki, zorunlu mali sorumluluk sigortası, yani trafik sigortası, motorlu aracın işletilmesine bağlı bir tehlike sorumluluğunu kapsamaktadır. Hatır taşımalarında, işletenin sorumluluğu için genel kuralların öngörülmesi, hatır

Trafik kazası sonunda işleten ancak kusurlu olduğu, kusuru kanıtlandığı takdirde hatır için taşıdığı kişinin uğradığı zarardan sorumlu olacaktır. Aynı zamanda, Karayolları Trafik Kanunu'nun hatır taşıması sonucu doğan zararlarla ilgili mali sorumluluk sigortasından, sigortacının sorumlu tutulamayacağı yolunda bir sonucu amaçladığı da düşünülemez.

4.H.D.18.11.1998, 6706-9041 (YKD. 1999/2-176)

Taraflar arasında düzenlenen sigorta poliçesine ekli genel şartlarda hatır taşıması kaynaklı zararlar, sigorta teminatı dışındaki haller arasında gösterilmemiştir. Zorunlu trafik sigortasının, hatır taşımasının da dahil bulunduğu aracın işletilmesine bağlı tehlike sorumluluk hallerini sigorta teminatı kapsamına aldığı, tehlike sorumluluğunun bu aracın işletilmesine bağlı olarak taşımanın türüne bakılmaksızın üçüncü kişilere verilen zararları, somut olayda ise işletenin, sigortalı araçta bulunan kişiye olan sorumluluğunu sigorta kuvertürü altına aldığı kabulü gerekir.⁸

11.H.D. 24.12.1996, 8642-9101

Mahkemece, mübrez belgeleri ile kusur ve aktüerya bilirkişi raporuna nazaran hatır taşımasının teminat dışı olmadığı, KTK. 85/1. ve 87. maddeleri uyarınca davalının sorumlu olduğu, trafik sigortası genel şartlarının 1.3.1992 tarihinde değiştirilmesinden sonra 2.9.1993 tarihinde meydana gelen kazada hatır taşımasının teminat dışı olmasını gerektirmeyeceği gerekçesiyle (80.000.000) liranın yasal faiziyle tahsiline hükmedilmiş, kararı davalı vekili temyiz etmiştir.

Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına ve yeni Sigorta Genel Şartlarına göre hatır taşımasının teminat içine alınmasına ve bu şartın yasalara aykırı olmamasına göre davalı vekilinin temyiz itirazlarının reddi ile hükmün onanmasına karar verilmesi gerekmiştir.⁹

11.H.D.30.5.1996, 1511-3935

Sigorta Genel Şartları arasında "hatır taşıması"nın sigorta teminatı dışında kaldığı açıkça belirtilmemişse, bu tür taşımalarından doğan zararların da sigorta kapsamı içinde kaldığının kabulü gerekir. Trafik Sigortası "eski" Genel Şartları'nın 3/g maddesinde yer alan hatır taşımasının sigorta teminatı dışında kaldığına ilişkin hüküm, "yeni" Genel Şartlar'da yer almaması nedeniyle, bu tür taşımalarından doğan zararların dahi Trafik Sigortası güvencesi içinde kaldığının kabulü gerekmesine göre, davalı vekilinin temyiz itirazlarının reddi ile kararın onanması gerekmiştir.

11.HD. 07.11.2002, 6717-10115

taşımalarında taşınan kişiler yönünden ölüm ve yaralanmalardan doğan zararın anılan sigortanın kapsamı dışında kalmasını gerektirmez. Çünkü tehlike sorumluluğu, aracın işletilmesine bağlı olup, taşımanın türüne bağlı değildir. Aksi halin düşünülmesi, bir motorlu aracın işletilmesini tehlike kabul eden ve bu durumu zorunlu sigortaya bağlayan sisteme de aykırı olur.

Öte yandan, KTK'nun 92. maddesinde, zorunlu mali sorumluluk sigortası dışında kalan haller tek tek sıralandığı halde, burada hatır taşımasına yer verilmemiş bulunmaktadır. Bunun sonucu, hatır taşımasının tehlike sorumluluğuna bağlı olarak zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamı içinde kaldığının kabulü gerekir. Ayrıca, bu kabul biçimi hak ve adalete de uygundur.

Karayolları Trafik Kanununda, hatır taşımasına ilişkin zararların zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamına alınması yasaklanmadığına göre, sigorta genel şartları ile hatır taşımasından doğan zararların sigorta teminatı dışında bırakılması buyurucu kurala bir aykırılık oluşturur. Ve bu nedenle da genel şartların 3/g maddesi geçersiz olur. Yasaya aykırı genel şartın uygulanamayacağı da açık ve seçiktir.

Yukarıdan beri açıklanan nedenlerle hatır taşımalarından doğan bedensel zararlar zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamına girdiği anlaşıldığından, yerel mahkeme kararının onanması gereği düşüncesiyle, sayın çoğunluğun kararına katılmıyorum." (Yasa HD. 1996/1-134)

⁸ Işıl Ulaş, Mal ve Sorumluluk Sigortaları, 1998, sf. 579

⁹ I. Ulaş, a.g.e. sf. 580

1992 tarihinden sonra yürürlüğe konulan Zorunlu Trafik Sigortası Genel Şartları'nda, "hatır taşıması" kaynaklı zararlar, sigorta teminatı dışındaki haller arasında gösterilmemekle, Zorunlu Trafik Sigortasının, hatır taşımasının da dahil bulunduğu aracın işletilmesine bağlı tehlike sorumluluk hallerini sigorta teminatı kapsamına aldığı kabulü gerekir. Yine, hatır taşımacılığında kaynaklanan zararlar, İsteğe bağlı (İhtiyari) Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nda teminat kapsamı içine alınmıştır.

11.HD.21.11.2002, 5987-10712

Yargıtay'ın bu kararları ile "hatır taşımaları"nın Zorunlu Trafik Sigortası kapsamı içerisinde sayılması gerektiği kesinlik kazanmış bulunmaktadır. Biz de öteden beri, hatır taşımalarının karşılıksız sayılmayacağını, kişiler arasındaki her ilişkide şöyle veya böyle mutlaka bir çıkar payı bulunduğu düşüncesinde olduğumuzu savunuyoruz.¹⁰

6- Karayolu Taşıma Kanunu ve hatır taşıması:

4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 6.maddesinde "Yolcu taşımaları biletsiz veya taşıma sözleşmesiz yapılamaz" denilmiş olması ve bu Yasa'nın 18.maddesiyle yürürlüğe konulan ve yeni bir sigorta türü olan Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları A.5 maddesinde "yolcu bileti olmayan kişiler" in kapsam dışı bırakılmış bulunması karşısında, hatır için taşınanların bu yeni sigorta türünden tazminat alamayacakları kanısındayız. Aynı şekilde, Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası'ndan da hatır için taşınanların yararlanamamaları gerekir. Ancak her iki sigorta türü için de aşağıda açıklanacak ayrıcalıklı bir durum vardır. Şöyle ki:

4925 sayılı Yasa'nın 34.maddesi gereği yürürlüğe konulan Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nin 48.maddesi (e) bendinde: "Taşımacı, her seferde bir yolcu ile bu seyahatte görevli olmayan en fazla iki personelini bilet keserek ücretsiz taşıyabilir" denilmesine göre, 4925 sayılı Yasa'nın 6.maddesindeki "bilet" koşulunun yerine getirilmesi durumunda, artık bir yolcu ile görevli olmayan iki personel, Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortasından ve Karayolu Zorunlu Taşıma Sigortasından (yolcu imiş gibi) yararlanabileceklerdir.

(Karayoluyla Yolcu Taşıma, 2008 Legal Yayını)

¹⁰ Bazı kitaplarda, hatır için taşınanların Trafik Sigortasından tazminat alamayacaklarına ilişkin açıklamalar yer almakta, kişiler yanılmaktadır. Bu tür açıklamaları yapanların 01.03.1992 tarihli Trafik Sigortası Genel Şartlarını incelemedikleri ve Yargıtay'ın buna ilişkin kararlarından habersiz oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, hatır için taşınanlara iki yıllık zamanaşımı uygulanacağı açıklamaları da yanlıştır. Hatır taşıması da olsa, taşıyan yönünden "yolcu taşıma" ilişkisi nedeniyle zamanaşımı BK.m.125'e göre (10) yıl, trafik kazalarında üçüncü kişinin sorumluluğu yönünden 2918 sayılı KTK. 109/2 maddesi ile Trafik Sigortası Genel Şartlar 17/2.maddesi gereği, eski Türk Ceza Kanunu'na göre tek ölüm ve tek yaralanmalarda (5) yıl, birden fazla ölüm ve yaralanmalarda (10) yıl, Yeni Türk Ceza Kanunu'na göre (8) ve (15) yıldır.